

УДК 801.631.51(045)

КОРПОРЕАЛЬНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ ІНДІАНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Віра Ігорівна Базова

lakshmi11@i.ua

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національного авіаційного університету

Анотація. У статті проаналізовано різноманітні варіанти інтерпретації концепту тілесності у творчості таких визначних письменників індіанського походження, як Н. Скотт Момадей, Леслі Мармон Сілко, Ігнатія Брокер та Джордан Вілер. З'ясовано сутність поняття «корпореальність», проаналізовано наукові напрацювання з указаної проблематики. Вивчивши специфіку використання концепту тілесності у романах цих письменників, можна стверджувати, що концепт «тілесність» розпадається на дві складові – власне «тіло» як фізичний об'єкт у просторі, і сприйняття цього тіла, що є виявом універсальної «тілесності», пов'язаної зі сприйняттям гендерних ролей і сексуальності у контексті індіанської культурної традиції.

Ключові слова: Н. Скотт Момадей, Леслі Мармон Сілко, Ігнатія Брокер, Джордан Вілер, тілесність, корпореальність, корінні народи Північної Америки.

На даний момент не існує жодного сумніву, що у формуванні літературної традиції індіанських народів не останню роль відіграють процеси деколонізації. Індіанські автори на зразок Н. Скотта Момадея, Ігнатії Брокер, Леслі Мармон Сілко, Джордан Вілер декларують свою творчість як ідеологічно заангажовану і стверджують у ній національну ідентичність поневолених народів Північної Америки, звертаючись до національного тубільного спадку, що довгий час вважався неважливою культурною складовою американських індіанців, що відмирає. Важливу роль у цьому спадку відіграє концепт тілесності і сексуальності. Літературно-тілесний дискурс як ціннісно-світоглядний сегмент картини світу цих авторів є особливим способом оприявлення авторської свідомості в художньому тексті. Так, О. Шостак зауважує, що «уявлення про стать і сексуальність у корінних общинах Північної Америки значно відрізнялося від тих, що мали їхні іспанські, французькі й англійські завойовники. У багатьох корінних суспільствах розрізняли третю і четверту стать, які визначали ролі тих членів громади, чия гендерна ідентичність не збігалася із природною статтю. Так, наприклад, у народі зуні гендерну орієнтацію вважали радше «набутою, а не вродженою рисою. Біологічна стать не диктувала ті ролі, які обирала собі людина» [5, с. 35].

Слід визнати, що у сучасному культурологічному дискурсі американських індіанців маємо спра-

ву із величезною кількістю найрізноманітніших визначень тілесності і сексуальності, які сьогодні становлять один із ключових системоутворювальних концептів культурологічного, соціологічного, лінгвістичного, антропологічного та літературознавчого аспектів дослідження тубільних культур корінних мешканців Північної Америки. «Як переконує антрополог Вілл Роско, альтернативна гендерність була однією із найбільш поширених рис багатьох суспільств північноамериканського континенту доколумбової епохи. Спогади європейців містили відомості про наявність цього явища в 155 народностей Північної Америки, хоча не можна стверджувати, що це явище можна було спостерігати в кожній нації. Сью-Елен Джейкобз і Джейсон Кромвел стверджують, що «гендерні варіації» можна було спостерігати в усіх регіонах континенту, вони «перетинали географічні, національні й лінгвістичні кордони», антропологи говорять про «культурне вираження паралельних гендерів (таких, що налічують більше двох) і можливість змінювати гендерні ролі протягом життя» [5, с. 35]. Тому наряду зі звичними гендерними ролями – чоловік і жінка, у цих народів часто спостерігався і третій вид – бердаче.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему концепту тілесності і його вплив на літературні твори досліджували такі науковці як К. Міллет, П. Еллен, О. Гомілко, З. Борисюк, Н. Висоцька, М. Колесник, В. Розін, О. Шостак.

Дослідження корпоральної тематики творів письменників корінного походження крізь призму наратології і рецептивної естетики дозволяє розкрити авторську інтенцію і виміри читацької рецепції, а також переосмислити фундаментальні модуси людського буття корінних народів Північної Америки, що й зумовлює **актуальність** цієї наукової розвідки.

Метою статті є визначення та аналіз способів вербалізації концепту тілесність або корпоральність у індіанських художніх текстах. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: з'ясувати сутність поняття «тілесність» у літературі корінних американських письменників, визначити найбільш репрезентативних письменників, що працюють у цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи специфіку концепту корпоральності в індіанській літературі, можна визначити, що сама ідея тілесності є «не буквально людське тіло в його органічній даності, а чуттєвість як його основна онтологічна властивість. Поза чуттєвістю тілесності не існує. А тому реальність, що презентує чуттєво даний світ, можна назвати поняттям тілесності» [1, с. 73]. На нашу думку, у сучасній індіанській літературі слід визначити особливе ставлення до тіла і його функцій. Воно вже є не так знаряддям осягнення оточуючого всесвіту і чуттєвої насолоди, як радше своєрідним знаком прочитання, інтерпретації і генетичного розшифрування таємниць всесвіту. «Різноманіття гендерних ролей відображено у космогонії корінних народів, а публічний занепад цих складних гендерних взаємозв'язків пов'язаний із насильницькою асиміляцією і зневажливим ставленням колонізаторів до корінних традицій. У результаті фізичного і психологічного тиску з боку поселенців практики, що колись були невід'ємною частиною життя, трансформувалися у дещо менш видиме, але все ж дійшли до нас. Кожна нація має свою назву для гендерно варіативних ролей, у той час як антропологі продовжують використовувати історично призвичаєний термін “бердаче”, що має конотацію сексуальних відхилень від норми» [5, с. 39].

Як підкреслює О. Шостак, «гендерні стосунки і колоніалізм – тема далеко не нова у сучасному літературознавстві, адже завойовані території у свідомості завойовників почасти уявляються тілом підкореної жінки. Інституалізація патріархату як системи соціального контролю і суспільного порядку у колоніальних студіях трансформується із низинного

сімейного рівня до найвищих щаблів суспільства й віддзеркалюється в усій системі суспільних відносин» [3, с. 201]. Індіанська тілесність як доволі екзотична корпоральність у цьому випадку відіграє неабияку роль. Прикладом цього може послугувати образ Анджели, героїні роману «Дім, створений із світланку» Н. Скотта Момадея, яка, будучи вагітною, прагне розваг із індіанцем Авелем. Він дивився на неї без тіні посмішки, але голос звучав м'яко і доброзичливо. Він не дав їй прямого приводу для зневаги. <...> Її дразнило його небажання торгуватися, та вона вміла вчитися на власних помилках, згодом вона поквитається з ним за свою вражену гордість. <...> Вона була роздратована. Вона вміла лише напирати і стояти на своєму, та відчувала, що у цьому немає жодного сенсу, і скипала від цього ще більше. <...> Його стриманість бісила її. Їй хотілося вивести його з рівноваги, збентежити чи вразити хоча б непристойним рухом або закинувши щось на зразок: «А мабуть хотілося б білої жінки? Мого білого живота і грудей, мої ноги й руки з манікюром на пальцях?» [8, с. 33-34].

Проте це протистояння не призводить до очікуваного тріумфу білого тіла, радше навпаки – героїня відчуває відразу до власної тілесності, що взагалі притаманно представникам патріархальних культур, де жіночність вважалася нижчого штибу, ніж маскуліність. «Вона думала про своє тіло і не могла зрозуміти, що у ньому такого красивого, з огидою уявляючи мерзоту і паскудність сирої плоті і крові, переплетіння жил і кісткового мозку. Та ще цей жахливий зародок, синій, сліпий, з величезною головою зростав у ній, харчуючись від її плоті. З моменту, коли у дитинстві побачила власну кров, що бризнула із порізу на руці, її сповнила відразу до власного тіла, якої вона ніяк не могла позбутися. Смерті вона не боялася, боялася лише тілесного її вияву. Час від часу прагнула померти у полум'ї, та такому палючому, щоб тіло миттєво розчинилося у ньому» [8, с. 34].

Критикуючи зверхнє ставлення до оточуючого світу нащадків європейських завойовників у романі «Альманах мертвих», Леслі Мармон Сілко вдається до символу висмокування крові із представників етнічних меншин завойованого континенту. Таким є Трігт, власник підпільного банку крові і органів. «Я можу робити послугу світу, підключивши декількох із цих вонючок до системи забору крові у задній кімнаті і осушувати їх до краплини, однаково ніхто за ними не кинеється.» [9, с. 386]. Розширивши свій центр по забору кро-

ві за рахунок тих, кого ніхто не буде розшукувати, Трігг розтинав трупи і продавав органи на європейському чорному ринку. Для того, щоб відволікти жертву від своїх намірів, «Трігг пропонував йому роботу, поки його кров наповнювала ємкості для забору, жертва розслаблювалася, її очі закривалися, не здогадуючись про те, що її вбивають. Трігг сумнівався, що хтось із них коли й мріяв про кращу смерть...» [9, с. 444].

В іншому творі Сілко, «Сади в дюнах», піднімається питання про справжню сексуальність і її цінність для древніх народів континенту. Говорячи про Сестру Солт (одну із двох протагоністок роману), її подруги стверджували, що «вона була подібна до людей у старі часи ... до того як з'явилися місіонери. У ті часи Чемехуїти насправді знали, як насолоджуватися одне одним, і тільки Піщані Ящірки могли насолоджуватися сексом більше за них. І це була правда: Сестра Солт займалася сексом так, як робили всі вони до приходу місіонерів» [10, с. 206]. Можливо, саме таке, далеке від християнства ставлення до тіла і сексуальності дало індіанцям змогу вижити. «Мама Піщані Ящірки народжують малят Піщаних Ящірок незалежно від того, з якими чоловіками їм довелося лежати; материнське тіло усередині змінює все за зразком Піщаних Ящірок. Маленькі Піщані ящірки можуть мати різні риси обличчя, темний або світліший колір шкіри, але всі вони – Піщані Ящірки. ... Та інші племена почали душити немовлят-полукровок, тому що вони їх боялися. Це було у часи коли білі солдати прийшли й обкрадали людей, забираючи у них урожай, щоб ті померли з голоду, а люди вбивали малюків-полукровок» [10, с. 202].

Проте, говорячи про сексуальність стародавніх індіанців, Сілко порівнює її із виявами сексуальності у дохристиянській кельтській культурі, знаходячи у них багато споріднених рис. «Вхід до дощових садів охоронявся двома теракотовими жінками із оголеними грудьми, що тримали на колінах чаші для збирання дощової води. Невеличкі статуї дивилися одна на одну, стоячи на величезних п'єдесталах, розташованих з обох боків брами. ... Дивна кам'яна фігура мала видовжену шию і голову, та її завеликі сідниці робили її схожою на великий фалос. Раптово у Хетті змінився вираз обличчя вона швидко відступила назад, таким чином Індіго зрозуміла, що її здогадка була вірною. ... Фігура у ніші теж здивувала Едварда: це була фігура із піщанику, з першого погляду здавалося, що це жаба розміром із буханець хліба, та

після більш детального огляду з'ясувалося, що то була товста жінка, що лежала на животі з міцно притиснутими до тіла ногами і руками. І знову ті великі груди!» [10, с. 301-302].

Те, що для сучасних американців вважалося нечуваною розпусністю, давні народи сприймали як нормальний вияв життя. «Едварду стало ніяково серед інших тутешніх фігур, й він подумав, що слід попросити Індіго зачекати на них у чорному саду, але він не хотів робити сцену. Лаура вважала, що її статуї не несуть жодної моральної загрози, можливо, це правда відносно італійських дітей, але щодо американських дітей, слід прийняти перестороги» [10, с. 301]. Так, на переконання О. Шостак, для середньо статистичного «білого Адама Америки старовинний культ жіночності і плодючості не більше, ніж зібрання артефактів, котрі при нагоді можна вигідно продати, він не бачить у них ні краси, ні духовної цінності» [2, с. 307]. «Едвард сказав, що він знаходить гротескних мадонн більшими монстрами, ніж кентаврів або мінотаврів» [10, с. 297].

Через тілесні відчуття Джордан Вілер передає історію поневолення і руйнування культурного спадку у свідомості прийдешніх поколінь у творі «Брати у зброї». «Коли вони вперше увійшли у двері, Мартін сказав Крісу, що йому страшно. Монахиня, що почула це, вдарила палкою попереку Мартінового обличчя за те, що він розмовляв мовою крі. <...> Там завжди стояв плач, особливо поночі, особливо серед наймолодших, покинуті самі у темряві, вони плакали за мамами, за теплом колик, прагнучи бути де завгодно, аби не у цьому жахливому приміщенні, де верховний бог не дозволяє їм говорити рідною мовою крі чи залишатися індіанцями, а для цього він найняв священика і цілу зграю монашок, щоб вони принижували і врешті зруйнували їх. Це були діти у тюрмі, в концентраційному таборі, де церква доклала зусиль, щоб вихолостити їхній мозок і змінити життя назавжди» [11, с. 161]. Мартін був згвалтований священиком, після чого навіть його брат відвернувся від нього. Через скоєне над його тілом насилля, відчуваючи власну людську меншовартість, Мартін стає гомосексуалістом, заражається СНІДом і помирає. Сам про себе він гірко скаже: «Бути голубим – одна річ, а бути геєм й індіанцем – зовсім інша» [11, с. 200]. Як ми говорили вище – третя стаття є цілком традиційною для корінних культур, але у даному випадку людина стає на цей шлях зовсім не з власного вибору, тому тут не має підстав говорити про те,

що перед нами «бердаче». Явища смерті і похорон також передаються через тілесність. «Пильнування біля Мартінової труни було бучною подією так само, як і будь-яке пильнування, що відбувалося на резервації. Чого Кріс насправді не очікував, так це юрми людей, що приходили. Рубі і тітка Пеггі-Джейн наготували частування, а Джеймс Карібу розповідав брудні анекдоти стареньким, що безперестанку хихотіли й вищирялися. Мартинове тіло мирно стояло посеред кімнати. Це була коштовна труна, але Мартін залишив по собі достатньо грошей, щоб покрити витрати. Його поховали на резервації поряд із батьком» [11, с. 221].

Тіла як частина землі представлені у романі Ігнатії Брокер «Жінка нічного польоту». Говорячи про сучасні умови життя, до яких доводиться звикати народу оджибва, Оуна говорить про їхню тілесну присутність у сучасному світі: «Мої діти і внуки добре прилаштувалися до шляхів білих чужаків. Вони стали фермерами, вчителями, працюють на

фабриках, що виготовляють багато нових речей, навіть літаки, що тіснять птахів із неба. Вони вкрили себе славою, бо воювали у війнах білих людей. Через це частина мого праху лежить у чужих землях. Моя мати говорила, що наш прах неможливо стерти із ґрунту нашої землі. Хочу, щоб це сповнилося і для моїх дітей, що лежать у чужій землі, бо кожного разу я за них ховала барабани, котрі були частиною їхнього життя» [6, с. 130].

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що у творчості письменників індіанського походження концепт «тілесність» розпадається на дві складові – власне «тіло» як фізичний об'єкт у просторі, і сприйняття цього тіла, що є виявом універсальної «тілесності», пов'язаної зі сприйняттям гендерних ролей і сексуальності у контексті індіанської культурної традиції. Зазвичай, опис стану тіла є еквівалентом людських почуттів у романній традиції корінних письменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гомілко О. Феномен тілесності: дис. ... докт. філософ. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури»/ О. Гомілко. – К., 2007. – 438 с.
2. Шостак О. Втілення ідеї всеєдності у романі «Сади в дюнах» Леслі Мармон Сілко/ О.Шостак// Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. – К.: Університет «Україна», 2013. – Вип.28. – С. 295-311.
3. Шостак О. Кохання як імперський захват (на прикладі романів Н. Скотта Момадея «Дім створений із світанку» та «Трьохденний шлях» Джозефа Бойдена) / О.Шостак// Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. – К.: Університет «Україна», 2015. – Вип. 32. – С. 201-217.
4. Шостак О. Вчення про священне коло як шлях до подолання національного травматичного синдрому у творчості американських та канадських письменників індіанського походження/ О. Шостак// Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транс культурні виміри: зб. наук. праць. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2015. – С. 613-623.
5. Шостак О. Гендерна ідентичність корінних жителів Північної Америки/ О.Шостак// Наукові

- записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур: матеріали X міжнародної наукової конференції. (Острог, 18–19 травня 2017 року). – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2018. – Вип. 19. – С. 34-51.
6. Broker, Ignatia. Night Flying Woman. An Ojibway Narrative / Ignatia Broker. – St. Paul: Borealis Books, 1983. – 135 p.
7. Millett, K. Sexual Politics / K. Millett. – Garden City, NY: Doubleday Press, 1970. – 397 p.
8. Momaday, N.Scott. The House Made of Dawn :[novel] / N. Scott Momadey. – N.Y.: Harper&Row, 1968. – 212 p.
9. Silko, Leslie Marmon. Almanac of the Dead :[novel] / Leslie Marmon Silko. – N.Y.: Simon and Schuster, 1991. – 763 p.
10. Silko, Leslie Marmon Gardens in the Dunes/ Leslie Marmon Silko. - Scribner Paperback Fiction Published by Simon and Schuster, 1999. – 480 p.
11. Wheeler, Jordan. Brothers in Arms : [3 novellas] /. Jordan Wheeler – Winnipeg, Manitoba: Pemmican Publications, Inc.,1989. – 223 p.

REFERENCES

1. Homilko O. Fenomen tilesnosti: dys. ... Dokt. filosof. nauk: spets. 09.00.04 «Filosofs'ka antropolo-

hiya, filosofiya kul'tury» / O.Homilko. – K., 2007. – 438 s. (in Ukrainian).

2. Shostak O. Vtilenniya ideyi vseyednosti v romani «Sady v dyunakh» Lesli Marmon Silko / O.Shostak - K. : Universytet «Ukrayina», 2013. – Vyp.28. – S. 295-311. (in Ukrainian).
3. Shostak O. Kokhannya yak impers'kyi zakhvat (na prykladi romaniv N.Skotta Momadeya) / O.Shostak // Humanitarna osvita v tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh: zb.nauk.prats'. – K. : Universytet «Ukrayina», 2015. - Vyp.32. – S. 201-217. (in Ukrainian).
4. Shostak O. Vchennya pro svyashchenni kolo yak shlyakh do podolannya natsional'noho travmatychnoho syndromu v tvorchosti amerykans'kykh ta kanads'kykh pys'mennykiv indians'koho pokhodzhennya / O.Shostak Literaturnyy diskurs: trans kul'turni vymiry: zb.nauk.prats'. - K.: Vyd. tsentr KNLU, 2015. - S.613-623. (in Ukrainian).
5. Shostak O. Henderna identychnist' korinnykh zhyteliv Pivnichnoyi Ameryky / O.Shostak // Naukovi zapysy natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Kul'turolohiya». Problemy kul'turnoyi identychnosti v sytuatsiyi suchasnoho dialohu kul'tur: materialy X Mizhnarodne naukova konferentsiya. (Ostroh, 18–19 travnya 2017 roku). – Ostroh: Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya», 2018. - Vyp. 19. – S. 34-51. (in Ukrainian).

CORPOREALITY IN NATIVE AMERICAN NOVELS

Vira Bazova

lakshmi11@i.ua

Candidate of Sciences (Pedagogy), Associate Professor,
Department of Foreign Languages and Applied Linguistics,
National Aviation University

Abstract. *The paper analyzes various options for interpreting the concept of corporeality in the works by prominent Native American writers, in particular, N. Scott Momaday, Leslie Marmon Silko, Ignatia Broker and Jordan Wheeler. The essence of the “corporeality” concept is revealed, scholarly discussions of this problem are analyzed. Gender relations and colonialism is not a new issue in modern literary criticism, since the conquered territories are often represented by a body of a conquered woman in the minds of the conquerors. The institutionalization of the patriarchy as a system of social control and social order in colonial studies is transformed from a low level of a family to the highest levels of society and is reflected in the whole system of social relations. Indian body as a rather exotic form of corporeality plays an important part in this case. Having studied the specifics of the corporeality concept use in the novels by these writers, it can be argued that this concept is divided into two components – the “body” itself as a physical object in space, and the perception of this body, which is a manifestation of the universal “corporeality” factoring in gender roles and sexuality in the context of the Indian cultural tradition. Usually a description of the body’s condition is the equivalent of human feelings in the novel tradition of indigenous writers.*

Key words: *N. Scott Momaday, Leslie Marmon Silko, Ignatia Broker, Jordan Wheeler, corporeality, body, Native Americans.*